

Швец Т. А.,

доцент кафедри іноземної філології, перекладу та методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКОЇ КАРТИНИ СВІТУ В ХУДОЖНЬОМУ ТВОРІ КОЛОРОНІМАМИ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ СТЕНДАЛЯ «ЛЮСЬЄН ЛЕВЕН»)

Анотація. Стаття відображає результати дослідження, присвяченого виявленню засобів репрезентації індивідуально-авторської картини світу в романі Стендаля «Люсьєн Левен». Встановлено, що одним із засобів відображення картини світу цього твору є колороніми, що слугують на позначення ахроматичних і хроматичних кольорів. Звернення до колоронімів сприяє відтворенню реалістичної індивідуально-авторської картини світу, притаманної французькому суспільству першої половини XIX століття. Перевага у творі колоронімів на позначення хроматичних кольорів акцентує увагу на тогочасних історичних подіях та дозволяє проникнути в психічний стан героїв твору.

Ключові слова: індивідуально-авторська картина світу, колоронім, ахроматичні кольори, хроматичні кольори, організація колірного поля.

Постановка проблеми. Перехід лінгвістичних досліджень на злам тисячоліть у площину когнітивної лінгвістики поставив у центр наукових пошуків людину як посередника між сприйнятою нею дійсністю та вираженням результатів цієї рецепції засобами національної мови. Зазначене сприяло появі термінів «мовна картина світу», «художня картина світу» та «індивідуально-авторська картина світу», зацікавленість засобами відображення яких національними мовами перебуває в полі зору науковців і на сучасному етапі розвитку лінгвістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі відображення сприйнятої реальності засобами мови присвячені праці І. Бабій (використання колоронімів у художньому мовленні) [1], Ю. Караулова (роль наукових знань у формуванні картини світу) [2], Б. Мейлаха (художня картина світу як відображення сприйнятої дійсності у творах літератури та мистецтва) [3], Т. Цив'ян (дослідження картини світу як результату оброблення інформації про середовище і людину) [4] та інших науковців.

Незважаючи на значну кількість наукових розвідок, присвячених проблемі формування мовної, художньої й індивідуально-авторської картини світу та їх відображення засобами мови, дотепер відсутні дослідження, спрямовані на виявлення специфіки репрезентації індивідуально-авторської картини світу у творі Стендаля «Люсьєн Левен» колоронімами, що й зумовлює актуальність цієї статті.

Метою статті є виявлення колоронімів, що уможливили репрезентацію індивідуально-авторської картини світу в аналізованому творі.

Виклад основного матеріалу. Опрацювання наукового доробку з досліджуваної проблеми дозволило встановити, що поряд із мовною картиною світу є художня й індивідуально-ав-

торська картини світу. Індивідуально-авторська картина світу, яку визначають як результат концептуалізації та категоризації світосприйняття окремою мовною особистістю, набуває репрезентації в процесі творчої діяльності письменника та відбиває його індивідуальне світобачення.

У процесі вербалізації індивідуально-авторської картини світу в художньому творі важливе місце посідають колороніми, оскільки в прозових творах вони здатні набувати ознак індивідуального стилю письменника, відображати його світогляд і естетичні позиції, символізувати відповідну епоху та ментальність [1]. Відображаючи особливості світосприйняття певного етносу, колороніми впливають на колірні уподобання письменників, які мимоволі відтворюють у своїх творах кольори історичної епохи їх написання, рідної природи або доповнюють їх тими фарбами, яких у ній бракує.

Є думка, що кожна епоха має свій колір, який втілюється у творчості письменників. Проведене дослідження виявило, що історичний період, описаний Стендалем у романі «Люсьєн Левен», також репрезентований певними кольорами.

Порівняльно-кількісний аналіз репрезентації індивідуально-авторської картини світу колоронімами у романі «Люсьєн Левен» поданий у таблиці 1.

Як свідчать дані таблиці, індивідуально-авторська картина світу у творі репрезентується завдяки зверненню автора до колоронімів на позначення ахроматичних (*blanc, gris, noir*) і хроматичних (*amarante, bleu, doré, jaune, marron, rouge, rose, vert*) кольорів.

В аналізованому творі колоронім *blanc* вживається на позначення кольору: предметів одягу героїв: *Vers la fin du service, le cœur de Lucien eut un grand sacrifice à faire; malgré un pantalon blanc de la plus exquise fraîcheur, il fallut se mettre à deux genoux sur la pierre sale de la chapelle des Pénitents* [5, с. 172]; вусів і волосся осіб літнього віку: *Quoique ça, c'est un bon lapin, dit un vieux maréchal des logis à moustaches blanches* [5, с. 80]; декорацій, збудованих із нагоди балу: *On les avait dressées à côté du kiosque, avec lequel elles communiquaient par de grandes portes ornées de trophées indiens, mais où la couleur blanche dominait* <...> [5, с. 237]; паперу, на якому головний герой пише листа: *<...> Leuwen avait profité de son cahier de papier blanc pour composer une seconde lettre qu'il trouva plus céladon encore et plus plate que celle qui était à la poste* [6, с. 300], тобто лише в прямому значенні, позначаючи колір як частин тіла людини, так і предметів одягу та вжитку.

Колоронім *gris* використаний автором на позначення кольору: волосся батька Люсьєна: *M. Leuwen père était un homme fort gros, qui avait le teint fleuri, l'œil vif, et de jolis cheveux gris bouclés* [5, с. 572]; предметів одягу священнослужителя: *L'abbé*

Olive avait de Mgr l'évêque la permission de porter un habit bleu extrêmement râpé et des bas gris de fer [5, с. 430]; цегли, з якої збудовані сходи будинку: *En montant au premier étage, ce fut avec une sorte de terreur qu'il regarda le grand escalier en pierre grise avec sa rampe de fer à dessins vernissés en noir et dorés dans les endroits qui représentaient des fruits* [5, с. 313], тобто в прямому значенні.

Ще одним колоронімом-ахроматизмом цього твору є *noir*, що слугує на позначення кольору: багна, в яке впав Люсьєн у день свого приїзду до місця служби: *Le cheval du lancier qui marchait à la droite de Lucien fit un écart qui couvrit de cette eau noire et puante la rosse que le lieutenant-colonel lui avait fait donner* [5, с. 79]; лісів, що оточували рівнину, розташовану поблизу міста: *À une lieue d'ici, au bout de la plaine, des bois noirs magnifiques; c'est un bel endroit* [5, с. 91]; стрічок, якими Люсьєн фіксує рукав одягу в період поранення: *Il appela son domestique pour attacher les élégants rubans noirs qui fermaient la manche droite de son habit, et suivit le docteur au salut* [5, с. 168], що є використанням у прямому значенні.

Цей колоронім вживається в романі також у переносному значенні з метою опису майбутнього, яке Люсьєн вважав несприятливим для себе: *Jamais il n'avait vu l'avenir sous d'autres noires couleurs* [5, с. 111], кольору наклепів, що зводили на нього заздрісні однополчани: *Quelle calomnie peut être assez noire pour produire un tel effet chez un être si jeune et si bon?* [5, с. 259] та передачі сумного настрою головного героя, спричиненого вищезазначеними подіями: *Sa noire mélancolie, lorsqu'il était seul dans la rue, ses distractions, ses mouvements d'impatience avec apparence de méchanceté, passaient pour de la fatuité de l'ordre le plus relevé et le plus noble* [5, с. 290].

Як видно, автор твору використовує колоронім *noir* як у прямому (називаючи реальний колір предметів), так і в переносному значенні. Окрім нього, він послуговується колоронімом *noirâtre*, що вказує на меншу інтенсивність чорного кольору: *Au-dessus de la porte, Lucien lut en lettres d'or sur un marbre noirâtre: Hôtel de Pontlevé* [5, с. 96]. Отже, колороніми на позначення ахроматичних кольорів представлені в романі тріадою: *blanc, gris, noir*, кожен з них вживається різну кількість разів

як у прямому, так і в переносному значенні. Використання колороніма *noirâtre* уможливорює позначення відтінку чорного кольору.

Індивідуально-авторська картина світу в аналізованому романі репрезентована також колоронімами, що позначають хроматичні кольори, серед яких колоронім *amarante*, вжитий у своєму прямому значенні для вказівки на колір одягу Люсьєна: *À la même occasion, Lucien avait été revêtu d'une robe de chambre magnifique et bizarre bleue et or et d'un pantalon bien chaud de cachemire amarante* [5, с. 50].

Колоронім *bleu* використовується автором на позначення кольору: одягу героїв твору: *L'abbé Olive avait de Mgr l'évêque la permission de porter un habit bleu extrêmement râpé* <...> [5, с. 430]; очей пані д'Окінкур: *Elle était blonde avec de grands yeux bleus, point langoureux et d'une vivacité charmante* [5, с. 178]; води, до якої збігали рештки фарби з майстерень: <...> *L'eau était bleue, parce que le ruisseau servait aussi d'égout à plusieurs ateliers de teinture* [5, с. 341], тобто в прямому значенні.

Бажаючи відобразити значні матеріальні статки окремих дійових осіб твору, автор вживає колоронім *doré* на позначення кольору міністерського крісла, поручнів сходів, консолі тощо: *Peu après, Lucien crut remarquer qu'elle avait des mouvements convulsifs qui la faisaient changer de position dans cet immense fauteuil doré du ministère* [5, с. 875–876]. Окрім того, він використаний автором у переносному значенні у виразі *la jeunesse dorée* на позначення групи молодих людей, які походили з півної верхівки суспільства: *Au mot si décisif de madame de Commerc, la jeunesse dorée de Nancy se révolta presque* [5, с. 254].

Як демонструють наведені фрагменти, колоронім *doré* вживається автором твору не лише в прямому значенні на позначення кольору різних речей та матеріалів, а й у переносному.

Значне місце у репрезентації індивідуально-авторської картини світу належить колороніму *jaune*, вжитому у цьому творі здебільшого в прямому значенні, тобто для вказівки на колір: рукавичок лакеїв Люсьєна: *Il était très fier de ce côté-là, toujours en grand uniforme le dimanche, à la grand-messe, avec cordon rouge par-dessus l'habit, et quatre laquais en grande livrée et en gants jaunes* [5, с. 89]; мережива, з якого було зроблено чепчик

Таблиця 1

Кількісно-якісна кореляція колоронімів в аналізованому творі

Колоронім	Кількість вживань	Пряме значення	Переносне значення
<i>Колороніми-ахроматизми</i>			
blanc	32	32	–
gris	8	8	–
noir	38	32	6
noirâtre	1	1	–
Всього	79	73	6
<i>Колороніми-хроматизми</i>			
amarante	3	3	–
bleu	8	8	–
doré	5	4	1
jaune	11	11	–
maron	1	1	–
pourpre	5	5	–
rouge	37	35	2
vert	43	24	19
verdâtre	1	1	–
Всього	114	92	22
Разом	193	165	28

панночки Берар: *En se disant tout cela, il pensait à mademoiselle Bérard, il la voyait devant ses yeux, avec son petit bonnet de dentelles jaunes, retenu par un ruban vert fané* [5, с. 317], що сприяє створенню атмосфери святковості та сонячності.

Лише в разі позначення кольору світла, що струменіло в кімнату кризь немиті шибки, цей колоронім використаний у переносному значенні, що надало йому додаткового смислового відтінку «брудний»: *Préservés ainsi de la pluie, depuis vingt ans, peut-être, ils n'avaient pas été lavés, et donnaient à l'intérieur une lumière jaune* [5, с. 195].

Звернення автора до колороніма *marron* має місце лише один раз на позначення кольору тканини, з якої була зшита сукня Сільвіани: *C'était une étoffe d'Alger, qui avait des raies fort larges, marron, je crois, et jaune pâle; à la lumière ces couleurs faisaient fort bien* [5, с. 192], тобто його вжито в прямому значенні.

Автор аналізованого твору використовує колоронім *rouge* переважно в прямому значенні на позначення кольору: одягу військових: *<...> il est vrai qu'elle était relevée par des habits rouges chamarrés de galons d'or superbes, que portaient les trompettes* [5, с. 78]; обличчя Люсьєна у хвилини гніву: *Lucien était rouge et affectait une mine simple* [5, с. 80]; тканини, якою були оббиті стіни салону: *Il fut reçu dans un grand salon tendu en damas rouge avec des baguettes d'or* [5, с. 175]; розжареного заліза: *La revue de son mépris pour cette haute société de Nancy devant laquelle elle s'était compromise lui donnait une douleur détaillée, si j'ose parler ainsi, et cuisante comme le toucher d'un fer rouge* [5, с. 273] тощо. Вживання цього колороніма в переносному значенні зумовлене вказівкою на небезпеку появи крамольного памфлету: *Il se peut aussi que la vue du pamphlet rouge ait troublé à fond cette âme politique* [5, с. 664–665].

Колоронім *pourpre*, що є відтінком червоного кольору, позначає колір обличчя героїв твору під час хвилювання: *Madame de Chasteller était pourpre* [5, с. 477].

У канві аналізованого твору колоронім *vert* вживається автором як у прямому, так і в переносному значенні. У прямому значенні він використаний на позначення кольору: очей пана де Пуарьє: *Deux petits yeux gris-vert, fort enfoncés dans la tête, s'agitaient, se remuaient avec une activité étonnante et semblaient lancer des flammes <...>* [5, с. 149]; уніформи Люсьєна: *<...> il regardait un canapé, et sur ce canapé était jeté un habit vert <...>* [5, с. 50]; віконниць у будинку чарівної незнайомки: *<...> au milieu d'un grand mur blanc, il y avait une persienne peinte en vert perroquet* [5, с. 79]; пояска на сукні панянки з білявим волоссям: *<...> une grande robe blanche et une ceinture verte de six doigts de hauteur, qui marquait admirablement une taille plate et maigre* [5, с. 182].

Колоронім *vert* використовується автором у переносному значенні для утворення назви кав'ярні "Chasseur vert", що дослівно означає «недосвідчений мисливець»: *Là se trouve le café du Chasseur vert, tenu par des Allemands qui ont toujours de la musique; c'est le Tivoli du pays <...>* [5, с. 91].

Окрім колороніма *vert*, що називає абсолютний хроматичний колір, автор вживає колоронім *verdâtre* (зеленуватий) на позначення кольору скла: *Il remarqua l'officier libéral, manchot, qui, placé derrière la vitre verdâtre du cabinet littéraire, tenait un numéro de la Tribune <...>* [5, с. 173–174].

Проведене дослідження засвідчило перевагу використання в романі колороніма *vert* (43 рази), вжитого в прямому значенні

на позначення кольору одягу, очей, елементів будівель і в непрямому значенні – вираження недосвідченості героїв твору. Дещо меншу кількість вживань має колоронім *noir* (38 разів), який здебільшого використаний у прямому значенні для передачі кольору волосся, очей тощо. Колоронім *rouge* (37 вживань) позначає колір одягу військових та цивільних, тканини, стрічок і паперу. Решта колоронімів вживаються рідше.

Висновки. Отже, індивідуально-авторська картина світу в романі «Люсьєн Левен» представлена колоронімами на позначення ахроматичних та хроматичних кольорів, а також їх відтінків, які автор використовує в прямому значенні для передачі кольору волосся (*blanc*), одягу дійових осіб (*blanc, bleu, jaune, rouge, vert*), декорацій (*blanc*), очей, води (*bleu*) та предметів інтер'єру (*blanc, doré, rouge*).

Вжиті в непрямому значенні колороніми набувають додаткового смислу, виражаючи негативні почуття: підступність і заздрість оточення головного героя (*noir*), хвилювання та переживання (*rouge*). Їх метафоричне використання слугує на позначення крамольних творів (*rouge*), недосвідченості дійових осіб (*vert*) та кольору світла (*jaune*). Кожен із використаних колоронімів посідає своє специфічне місце в індивідуально-авторській картині світу аналізованого твору.

Особливості організації колірної поля зумовлені передусім тим, що автор цілком свідомо орієнтується на добір і художньо-естетичну актуалізацію колоронімів, що належать до домінуючої у свідомості французів колірної лексики (*bleu, blanc, rouge*) та традиційного усталеного словника французької мови (*vert, doré, gris, noir*). Колороніми в канві твору набувають символічного значення, демонструючи ставлення автора до описаного предмета чи явища, а також відображаючи відгомін політичних подій, під час яких було написано цей роман.

Одержані результати дозволяють стверджувати, що колороніми в аналізованому творі є засобом вираження думок автора, вони мають не лише смислові значення, але й дозволяють проникнути в психологічний стан письменника, зрозуміти його емоційний стан у момент написання твору, реально змалювати події, що відбувалися в країні.

Перспективи подальших досліджень полягають у можливості залучення до дослідження інших творів Стендала з метою проведення порівняльного аналізу використання колоронімів для репрезентації індивідуально-авторської картини світу.

Література:

1. Бабій І. Про метафоричне уживання кольороназв: традиційне й оказіональне (на матеріалі творів М. Коцюбинського і М. Хвильового). Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Мовознавство». Тернопіль: ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2004. № 1(11). С. 61–64.
2. Караулов Ю. Русский язык и языковая личность. М.: Наука, 1988. 256 с.
3. Мейлах Б. «Философия искусства» и «художественная картина мира». Художественное творчество. Вопросы комплексного изучения. Л.: Наука, 1986. С. 13–25.
4. Цивьян Т. Лингвистические основы балканской модели мира. М.: Наука, 1990. 240 с.
5. Stendhal. Lucien Leuwen (ou Le Rouge et le Blanc). URL: https://www.ebooksgratuits.com/pdf/stendhal_lucien_leuwen.pdf (дата звернення: 01.06.2017).

Швец Т. А. Репрезентация индивидуально-авторской картины мира в художественном произведении через колоронимы (на материале романа Стендаля «Люсьен Левен»)

Аннотация. Статья отражает результаты исследования, посвященного выявлению средств репрезентации индивидуально-авторской картины мира в романе Стендаля «Люсьен Левен». Установлено, что одним из средств отражения картины мира в этом произведении являются колоронимы, обозначающие ахроматические и хроматические цвета. Обращение к колоронимам способствует воспроизведению реалистической индивидуально-авторской картины мира, присущей французскому обществу первой половины XIX в. Преобладание в произведении колоронимов, обозначающих хроматические цвета, акцентирует внимание на исторических событиях того времени и позволяет проникнуть в психическое состояние героев произведения.

Ключевые слова: индивидуально-авторская картина мира, колороним, ахроматические цвета, хроматические цвета, организация цветового поля.

Shvets T. Representation of the individual author's picture of the world in the artistic work through the colorimony (based on the novel by Stendhal "Lucien Leven")

Summary. The paper contains the results of a research devoted to the discovery of the means, which represent author's personal worldview in the novel "Lucien Leven" by Stendhal. It was established that colour names denoting achromatic and chromatic colours are the means, which reflect the worldview of mentioned novel. The use of colour names enables the reproduction of realistic author's personal worldview, which was peculiar to French society during the first half of the XIX century. In the novel, the majority of colour names represent chromatic colours, which draws special attention to the historical events of that time and allows understanding the novel characters' mental state.

Key words: author's personal worldview, colour name, achromatic colours, chromatic colours, colour scheme arrangement.